

Csíkország és a moldvai magyarok

Írta Gergely István, plébános, Csíksomlyó

„Az ör nélküli nyájból sokat átvisznek egy másik akolba”

Gergő Elek

Még gyermek voltam, amikor először szembesültem a csángó problémával. Ugyanis a 20. század elején szülőfalumba (Vice, Beszterce megye) a magyar kormány többtucatnyi bukovinai csángót (székelyt) telepített. Ebben az időben két utcával bővült a falu: Töviskert és Temető utcával. Mindkét elnevezés igen kifejező, mert nem volt könnyű az életük a telepítés után sem. Érdekességként jegyzem meg, hogy a telepések éjszaka érkeztek meg új hazájukba. A sötétben a szalmával fedett házakat szénaboglyáknak gondolták, és azt hitték, hogy itt az emberek igen jó módban élnek, mert ekkora szénaszalma kazlak csak a Paradicsomban voltak.

Mint gyermek többször hallottam, hogy egyeseket csángónak "becéznek", a hanglejtésük másabb. A beszédük mintha választékosabb lett volna. Aztán Gyulafehérváron a kisszeminariumban (Kánta iskola), majd a teológián több osztálytársam volt, kiktől újabb információkat szereztem a csángókról. Rokonszenvesek voltak és szívesen segítettem nekik a tanulásban. Úgy volt; hogy 1981-ben Duma Ferenc diószéni évfolyamtárs primiciáján én fogok prédikálni magyarul, de nagy meglepetésemre az akkori plébános megtiltotta. Igazán akkor figyeltem fel tudatosan a csángó-magyar problémára.

Brassói segédlelkész koromban (1983-84) a "securitate" (titkosrendőrség) erősen kegyetlenkedett. Aljasok voltak. Az egyik bunóm az volt, hogy a Brassóban élő csángókat magyarul gyóntattam és biztattam őket az "ébredésre". Esztendő fordultával szabályosan kirúgtak a városból. A moldvai magyar-csángókkal 1987 után kerültem kapcsolatba, amikor csíksomlyói plébános lettem. Itt tudtam meg, hogy miért "szállják meg" a pünkösdi búcsú alkalmával a plébániát és környékét, miért gyülekeznek a Szent Péter templomban. Nagyon fontosnak tartom megjegyezni azt, amit sem a néprajzosok, sem a média egyáltalán nem értékelt mind a mai napig, hogy a pünkösdi szombati processziót a moldvai csángók életben tartották a kommunizmus évtizedei alatt is. Minden évben a csíksomlyói plébániatemplomban gyülekeztek, a szentmise után pedig indítottuk a processziót a templom körül. A körmenet után valósággal megrohanták a virágokkal, ágakkal feldíszített körmeneti Mária szobrot és az utolsó virágszirmot is magukkal vitték. 1988-89-ben már Csomortánból indítottuk a körmenetet.

Mióta csíksomlyói plébános vagyok számos alkalmat kihasználva, Moldvába utaztam. Kezdetben hihetetlen volt számomra, hogy ezeken a tájakon magyarok tömegei élnek, majdnem ugyanazt a nyelvet beszélik, ugyanahhoz a vallási közösséghez tartoznak, mint én. Igazából kik ezek az emberek, hogy kerülnek ide? Vizsgálódásaim eredményeként megtudtam, hogy a moldvai magyarok között két csoport különböztethető meg: A Szeret és mellékvizei mentére, valamikor a 13. században letelepített mezőségi csoportja, kiknek a magyar királyság határőr szerepet szánt, és a székely származású moldvai magyarok. Csíkhöz, Csíksomlyóhoz elsősorban a második csoportba tartozók kapcsolódnak. Itt, mindenekelőtt a "csíkországi" székelyekről van szó (Csíkot elszigeteltsége, zártsága miatt nevezték Csíkországnak). A továbbiakban inkább az o útjukat fogjuk követni.

Hogyan kerülnek ezek a székelyek Moldvába? Mi kényszerítette őket arra, hogy elhagyják szülőföldjüket? A fenti kérdésekre a választ megkapjuk, ha megismerkedünk Csík megye szomorú múltjával, azokkal az eseményekkel, melyek úgy erkölcsileg, mint anyagilag oly károsan hatottak a csíki székely nép fejlődésére. Hosszú századokon keresztül a köztudat Magyarországot tekintette a nyugati kultúra védőbástyájának, főleg ennek keleti részét, Erdélyt, s benne Csíkországot.

A mohácsi vész (1526) után legyengült országot egymás után érik a csapások. A vallásilag is megosztott magyar nemzet lassanként török uralom alá kerül (1541-1686) Budavár visszafoglalásáig. Erdélyben megkezdődik, kevés kivétellel, a katolikus vallás iránti ellenséges indulatú fejedelmek kora, kik alatt Csík az örökös háborúskodásnak és pusztulásnak színhelyé válik.

1. Csíknak első feldúlása 1553-ban történt, mikor Izabella királynő kizavarása miatt felbőszült Nagy Szulejmán rendeletére Petru Rares fia, Ilyés alatt a moldvaiak egész falvakat elpusztítottak.

2. A második pusztulás 1575 körül történt. Ekkor égett el Báthory Kristóf erdélyi fejedelemnek a "negyedfél megye" havására vonatkozó adománylevele, valamint ekkor pusztulhatott el a Szent Péter egyházmegye Bálványos havására vonatkozó adománylevél is. (Ez az adomány fontos fejezet Csík és Moldva kapcsolatában.). A moldvai vajda adománylevele kimondta, hogy az átadott 14 ezer holdat kitevő Bálványos-havas évi haszna fejében a Szent Péter egyházközség köteles háromnapos ellátásban részesíteni a csíksomlyói búcsúra érkező moldvai római katolikus hívőket. Ha az adománylevél el is pusztult a pogánydúláskor, tartalma mind a somlyóiak, mind a moldvaiak előtt ismert volt. A múlt század elején még betartották az előírásokat s megvendégelték a moldvai búcsúsokat. Az adománylevél megírását talán a moldvaiak kezdeményezték.

Tudott dolog, hogy a csíksomlyói kolostor iskolájában, a gimnáziumban a századok során moldvai diákok is tanultak. Csíkszék közgyűlésének határozatai, jegyzetei erről tanúskodnak. Néhány moldvai diák nevét a későbbi időkből a források is megőrizték. Ily módon kötődött egymáshoz a hitvallás és a nyelv révén is a két közösség, a csíki székelység és a moldvai magyarság,

3. A harmadik feldúlás 1600-ban volt, amikor Básta a Mihály vajdával cimboráló Csíkot elhamvasztotta. Aki tudott ez alkalommal is kelet fele menekült.

4. A negyedik veszedelem 1603-ban volt. Székely Mózes beütött Csíkba és megbüntette a székelyeket, mert a németekhez szító szerzetesek által felbujtogatva nem akartak a nemzeti fejedelmeknek meghódolni, sőt gyűlölték őket. Báthory Endre bíborost, Erdély fejedelmét is megölték, mert nem tudták feledni szabadságukat melytől őket megfosztották. Ezt az eseményt is újabb menekülés követte.

5. Az ötödik nagy veszedelem 1661-ben érte Csíkot, mikor Ali basa a kegyetlen budai vezért küldi az új fejedelmet, Apafit elismerni vonakodó csíkiak ellen. A csíkiak Hargitán kifejtett hősi ellenállása dacára is beütött Csíkba, s oly iszonyú rombolást vitt véghez, hogy 26 falu és templom esett áldozatul. A somlyói gárdián társaival, a kegytemplom kincseivel megint csak Moldvába menekült volna, de Csomortán határában utolérték a tatárok, és mindannyiukat lekaszábolták. Emlékükre ma minden esztendőben búcsút tartunk az öldöklés színhelyén. A nép Papatársnak hívja a vérengzés színterét.

6. A hatodik pusztulás 1690-ben történt, mikor Thököly kurucai és főképpen a velük cimboráló törökök garázdálkodtak.

7. A hetedik 1694. február 13.-án következett be, mikor 330 tatár Felcsíkra tört, majd hirtelen visszavonult. Ez azonban csak csel volt, mert három nap múlva 12 ezer tatár rontott Csíkra, egész Felcsíkot feldúlták, minden falut felégették, az ellenállókat levágták, s hétezernél több fogollyal, köztük 120 örménnyel gazdag zsákmány reményében a csíksomlyói kolostor kirabolására indultak. Nagy volt a rémület, a szerzetesek Háromszékre menekültek, csak Nizet Ferenc belga páter maradt otthon négy társával. -

Nizet, mint egy második Kapisztrán, felvillanyozta az idemenekültek lelkét, és megszervezte az ellenállást, mégpedig sikerrel. A belga szerzetesnek eposzba illő, hősie győzelme után azt hinnők, hogy Csíkba immár beköltözik a béke és boldogság, de az előbb felsorolt hét csapást újabbak követték.

8. Akton 1707-ben az itt tartózkodó kurucok kiverésére Segesvárról becsapott s végigpusztítva Csíkot, Gyergyó felé vette útját, ahol szintén nagy romlás következett be. Aki tehette, elmenekült a kegyetlenkedés elől, kelet felé.

9. 1718-ban borzasztó éhség, 1719-ben pedig nagyméretű pestis pusztította el Csík lakosságának csaknem a felét. Például a csíksomlyói egyházközség hívei közül 766 halt meg s 857-en maradtak életben. A csapások sora ezzel nem ért véget.

10. 1758-ban Moldva felől ismét nagyobb tatár sereg készült Csíkba betörni. A megrémült nép részint az erdőbe, másrészt Csíksomlyóra ment, hól Bocskor Pál házfőnök vezetése alatt erélyes védelemre készültek. Mások Haller Pál vezetése alatt a szorosok védelmére siettek. Végül a tatárbetörés elmaradt, de Haller Pál visszajövet Csíktaplocán a szétoszló csíkiak előtt azt nyilatkozta: "Nagyon sajnálatos, hogy szükséges fegyverekkel nincsen felszerelve a székely nemzet, mert e szoros a kereszténység védőbástyája lehetne." Voltak, kik Haller szavait Bécsig juttatták, s hogy nem maradtak eredmény nélkül, a következmény megmutatta. Bécsben nem is késtek sokáig a székely határőrség felállításával, mely arra is jó volt, hogy a székelyek ősi szabadságát megnyirbálja. 1762. április 11-én Bukow megkapta a parancsot a határőrség felállítására. Minden kigondolható taktikával, ígéretéssel, ijesztgetéssel sem voltak hajlandók a székelyek önként vállalni a katonáskodást. Ez erőszakhoz vezetett, melyet teljes felfordulás követett, s melynek a madéfalvi mészárlás vetett véget 1764. január 7-én, a hajnali órákban. Van, aki 500-ra teszi a legyilkoltak számát. Ezek és ezrek indultak Moldva irányába. A papok közül Zöld Péter, szentléleki, Beke István csíkelnei és Németi József szentmihályi plébánosokat Fehérvárra idézték, ott pedig bezárták őket. Innen Zöld Péter másodszer is megszökött, Moldvába menekült, éppen a madéfalvi vérfürdő miatt kivándorolt honfitársaihoz.

A székelyek tömeges kivándorlása feltűnt az intéző körökben s rájöttek, hogy jó lenne a kibujdosottakat hazatérésre bírni, de nem erőszakkal, hanem kedvezéssel. Ezért Zöld Péternek is kegyelmet ígértek, valamint 1000 forintot, ha honfitársait hazavezeti. Zöld Péter a kegyelmet elfogadta, de csak kis részt tudott hazahozni, a többi ott maradt. Zöld Péter 1795. június 25.-én Csíkrákoson végezte be érdemes, annyi szenvedéssel és megpróbáltatással teljes életét. A vérfürdő áldozatainak a hatalom emléket állított, ezen felirattal: "Domita Sicularum superbia hic jacet." De valaki ugyanezen emlék hátlapjára ezt írta: "Itt emelt magának a gonoszság oltárt, mondd el hóhérinkra a CIX-ik zsoldárt." Ezt a feliratot meglátta II. József, ki mint trónörökös itt járt, és az emléket eltávolíttatta.

11. Az 1848.-iki márciusi napok Csíkban is nagyméretű lelkesedést váltottak ki. De a győzelmes csaták után megint következett a kemény megtorlás, mely a nép vezéreit célozta meg elsősorban, s köztük: Tankó Albert alcsíki, Mészáros Antal gyergyói espereseket, András Antal, Györfi János, Albert Mihály plébánosokat is. András Antal, hogy kikerülje a halálos ítéletet, Szenttamás felső végén, a fűzesben öngyilkos lett. Keresztes Márton csíknagyboldogasszonyi plébános is 1858-ig bujdosott, s egyik-másik plébánosnál, mint kocsis nyert alkalmazást. Isten a tudója, hogy megint hányan bujdosnak a gyimesi erdőrengetegben s még keletebbre, ezzel is szorosabbra fűzve a szálakat Moldvával.

Aztán a Bach és Schmerling korszak szomorú emléket hagyott hátra, majd a szerencsétlen kimenetelű Königratz-i (1866. június 29.) csata által előkészített, 1867-ben nyélbeütött kiegyezés után jobb idők állottak be Csíkra nézve is, egészen 1914. augusztus 1-ig, a világháború kitöréséig. 12: Ekkor meghúzták neki is a halálraváltót a gögös külföldi világpolitikusok. 1916. augusztus 27-én este 9 órakor Románia szomszédunk is megüzente a háborút, és fanatikus dühvel tört ránk. A csíkiak minden vagyonukat hátrahagyva megint menekültek, most már nyugat felé... És jött 1918. november hava, majd Trianon és megszületett Nagyrománia...

A fentiekben megírtam dióhéjban Csík vármegye viszontagságos múltját, mely szorosan

kapcsolódik a moldvai csángók történetéhez, és összefüggésben vannak a török-tatár, osztrák és román pusztításokkal, melyek a szerencsétlen mohácsi vész után 400 esztendő alatt érték. Csíksomlyónak és Csíknak a kapcsolata, barátsága Moldvával ma is élő, élesztő. Nemcsak a pünkösdi búcsún jelentkeznek egyre nagyobb számban, hanem az esztendő során egyre többen fordulnak hozzánk bajaikkal.

A baráti kapcsolatok leépítésére a moldvai klérus, élükön a megyés püspökkel, hallatlan démoni energiával tevékenykednek. Nem értem őket. Az értük felelős embereknek mi a feladata? Kezdve a magyar miniszterelnökkel és minden jóakarátú magyar emberrel, legyen az a feladata, ami volt Zöld Péternek, Hadik Andrásnak, Domokos Pál Péternek, hogy hozzuk haza keletre szakadt csángó-magyar testvéreinket.

Higgyék el csak így lehet a magyar nemzet számára őket megmenteni!

Gergely István plébános, Csíksomlyó